

ŁUKASZ MARZEC
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Profesorowi Januszowi Sondlowi (1937–2017) in memoriam

Abstract

Professor Janusz Sondel (1937–2017) in *Memoriam*

Professor Janusz Sondel (1937–2017), a renowned Polish researcher in Roman law, passed away on 12th of September 2017, at the age of 80 years, while still active in research. Janusz Sondel was born on 30th of April 1937 in Lwów. At the age of 20 he completed his legal education in Kraków. He started his academic career as Waclaw Osuchowski's assistant. He obtained his doctoral degree on the basis of studies of *depositum irregulare* in 1964. Eight years later he became a habilitated doctor after having published his work on *precarium*. The Council of the State granted him the title of Professor. During sixty years of his scientific work, Janusz Sondel wrote several books and countless papers. He also wrote the monumental Latin to Polish dictionary for lawyers and historians, as well as the great Dictionary of the history and tradition of the Jagiellonian University in Kraków. This paper briefly presents the major areas of his work.

Keywords: Janusz Sondel, history of the Jagiellonian University in Krakow, Roman law, reception of Roman law in Poland, Jus Culmense, latin for lawyers, Chair of Roman law at the Jagiellonian University in Krakow.

Słowa kluczowe: Janusz Sondel, historia Uniwersytetu Jagiellońskiego, prawo rzymskie, recepcja prawa rzymskiego w Polsce, depositum irregulare, precarium, Jus Culmense, łacina prawnicza, Katedra Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

12 września 2017 roku zmarł w Krakowie w wieku osiemdziesięciu lat Profesor Janusz Sondel, legenda krakowskiego fakultetu prawniczego, jeden z najwybitniejszych polskich romanistów. 18 września, po nabożeństwie żałobnym w Uniwersyteckiej Kolegiacie Świętej Anny, któremu przewodniczył bp Tadeusz Pieronek, Zmarły został w obecności rodziny, przyjaciół i uczniów odprowadzony na miejsce wiecznego spoczynku na Cmentarzu Rakowickim. Jeszcze w Kolegiacie pożegnali Go m.in. prof. dr hab. Jacek Popiel – Prorektor UJ ds. polityki kadrowej i finansowej, oraz prof. dr hab. Dorota Malec – Prorektor UJ ds. rozwoju, wspominając drogę życiową i najważniejsze dokonania Profesora. W imieniu Wydziału Prawa i Administracji UJ prof. dr hab. Bartosz Brożek, Prodziekan ds. współpracy międzynarodowej, podkreślał naukowe dokonania Zmarłego, przede wszystkim wielki dorobek obejmujący fundamentalne dla

historii uniwersytetu publikacje. Odczytano również osobisty list Rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego ks. prof. dr hab. Antoniego Dębińskiego. W imieniu Wyższej Szkoły Turystyki i Ekologii, której Profesor był wieloletnim rektorem, wspomnienie i pożegnanie wygłosiła Kanclerz WSTiE Pani Maria Grzechynka. Nad grobem w imieniu uczniów pożegnał Profesora dr Łukasz Marzec.

Poniższy szkic w żadnym wypadku nie aspiruje do roli kompletnego studium¹ dorobku życia Zmarłego. Stanowi zaledwie sygnalizację wielu obszarów Jego zainteresowań i dokonań, które zasługują na szczegółowe opracowanie w najbliższej przyszłości.

Profesor Janusz Sondel, urodzony w 30 kwietnia 1937 roku we Lwowie, od najmłodszych lat poznawał łacinę w domu rodzinnym, od ojca – doktora praw i doktora rolnictwa. Wiele lat później upamiętni tę naukę wzruszającą dedykacją w swoim *Słowniku łacińsko-polskim dla prawników i historyków*², za który otrzyma najwyższy polski laur naukowy, „Polskiego Nobla”, Nagrodę Fundacji na rzecz Nauki Polskiej w roku 1998. Profesor Sondel otrzymał ją jako pierwszy prawnik w historii. Droga życiowa Profesora, naznaczona piętnem wojny i stalinizmu, prowadziła z polskiego Lwowa poprzez Wielkopolskę, Pomorze, a wreszcie małopolską Bochnię i Kraków. W Bochni, gdzie rodzina Sondelów osiadła na dłużej, mógł nastoletni Janusz ukończyć cieszące się znakomitą renomą I Liceum Ogólnokształcące im. Króla Kazimierza Wielkiego (do grona jego uczniów należał też śp. profesor Henryk Kupiszewski). Uzyskawszy maturę, w wieku lat zaledwie szesnastu rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Trafił tam na seminarium lwowskiego profesora prawa rzymskiego Wacława Osuchowskiego, uzyskując magisterium w roku 1957, mając lat zaledwie dwadzieścia. Rozpoczynając z inicjatywy prof. Osuchowskiego asystenturę w Katedrze Prawa Rzymskiego, przystąpił, jak sam później pisał, z trudem do zgłębiania warsztatu naukowego romanisty³. Wysiłek ten przyniósł jednak nadzwyczajne efekty. Dzisiaj możemy postawić Pana Profesora w panteonie najwybitniejszych romanistów. Jego droga uniwersytecka od asystentury aż do uroczystego odnowienia doktoratu w marcu 2015 roku wyglądała następująco: 27 listopada 1964 roku uzyskał stopień doktorski na podstawie rozprawy o szczególnych rodzajach depozytu w prawie rzymskim. Podjęty w niej został trudny i nieopracowany uprzednio w sposób systematyczny problem szczególnych rodzajów depozytu, a mianowicie *depositum miserabile (necessarium)*, *sequestre* oraz *irregulare*. Młody badacz, poza omówieniem kwestii podniesionych dotychczas w nauce romanistycznej, postawił wiele własnych tez, prezentując zarazem nowatorskie ujęcie tematu. Recenzentami byli profesorowie Kazimierz Kolańczyk z UAM w Poznaniu oraz Adam Wiliński z UMCS w Lublinie. Praca ta, z inspiracji

¹ W zakresie obejmującym okres do 2008 r. cenne źródło informacji stanowi artykuł *Pro Patria et Scientia Vivere. 50 lat pracy naukowej Profesora Janusza Sondla* autorstwa Wacława Uruszczaka, Pauliny Świącickiej oraz Andrzeja Kremera w *Leges Sapere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Januszowi Sondlowi w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej*, Kraków 2008, s. 17–33. Księga ta była hołdem, jaki świat nauki złożył Profesorowi w pięćdziesiątą rocznicę aktywności naukowej. Uczniowie i przyjaciele przygotowali również kolejną księgę, aby uhonorować Jego osiemdziesiąte urodziny. Niestety, ukaże się ona – pod tytułem *Semper fidelis*, jako księga ku Jego pamięci. Autor niniejszego szkicu dziękuje dr hab. Tomaszowi Palmirskiemu za pomoc w jego opracowaniu. Wspomnienie o Panu Profesorze autorstwa Tomasza Palmirskiego ukaże się w najbliższym, wiosennym wydaniu „Alma Mater”.

² J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. V.

³ J. Sondel, *Zawsze wierny. Uniwersytet Jagielloński a Kościół rzymskokatolicki*, Kraków 2006, s. 9.

starszego kolegi, Henryka Kupiszewskiego, została wysłana na konkurs do Centro di Studi Romanistici w Neapolu. Nie obyło się bez komplikacji, ponieważ trzeba było ją przetłumaczyć, a świeżo upieczony doktor zza żelaznej kurtyny musiał pokonać wiele przeszkód, aby osobiście stawić się w Italii. W rezultacie rozprawa zdobyła zaszczytny srebrny medal Uniwersytetu w Neapolu, a jej autor – nagrodę Premio Arancio-Ruiz w wysokości 50 000 lirów. Uchwałą macierzystego krakowskiego wydziału została skierowana do druku⁴, co w tamtych czasach nie było wcale regułą.

W roku 1972 doktor Janusz Sondel uzyskał habilitację na podstawie pracy *Precarium w prawie rzymskim*, uhonorowanej nagrodą III stopnia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Recenzenci wysoko ocenili ujęcie badawcze i wnioski o społecznej i ekonomicznej funkcji *precarium*, która to instytucja dała notabene początek współczesnemu pojęciu prekariatu jako klasy społecznej. Widać zatem, że wczesne zainteresowania Janusza Sondla, asystenta i adiunkta, dotyczyły w szczególności rzymskiego i rzymsko-bizantyjskiego prawa obligacyjnego. Pod koniec lat siedemdziesiątych rozpoczął jednak badania nad nowymi dla polskiej nauki zagadnieniami, a mianowicie nad znaczeniem i wpływami prawa rzymskiego w kulturze prawnej dawnej Polski. Wyrazem tych jego zainteresowań, oprócz kilkudziesięciu artykułów⁵ stały się monografie: *Ze stu-*

⁴ J. Sondel, *Szczególne rodzaje depozytu w prawie rzymskim*, ZN UJ 1967, nr 157, *Prace Prawnicze*, z. 30.

⁵ Np. J. Sondel, *Le leges sumptuariae considérées comme l'expression des conditions sociales et économiques de la Rome antique*, „Archivum Iuridicum Cracoviense” 1973, vol. VI, s. 101–124; *idem*, *W sprawie prawa rzymskiego w Kronice Polskiej Wincentego Kadłubka*, „Kwartalnik Historyczny” 1978, r. 85, z. 1, s. 95–105; *idem*, *Artur Duck – niedoceniany poprzednik Savigny'ego i jego poglądy na rolę prawa rzymskiego w Polsce*, dalej ZN UJ 1982, nr 625, *Prace Prawnicze*, z. 97, s. 69–86; *idem*, *Die Bedeutung des römischen Rechts in Altpolen im Lichte der Ansichten von Arthur Duck*, „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung” 1982, Bd. 99, s. 343–356; *idem*, *O początkach recepcji prawa rzymskiego w polskim prawie miejskim*, ZN UJ 1982, nr 625, *Prace Prawnicze*, z. 97, s. 37–53; *idem*, *Zur Bedeutung des römischen Rechts in Polen in der Regierungszeit des Kasimirs des Grossen [w:] Studi in onore di Arnaldo Biscardi*, t. IV, Milano 1983, s. 691–714; *idem*, *Laciński tekst rewizji toruńskiej prawa chełmińskiego*, „Studia Źródłoznawcze” 1983, t. 28, s. 197–202; *idem*, *The Beginnings of Knowledge of Roman Law in the Old-time Poland [w:] Sodalitas – Scritti in onore di Antonio Guarino*, Napoli 1984, s. 3989–4002; *idem*, *Z rozważań o wpływach prawa rzymskiego w Korekturze pruskiej*, CPH 1986, t. 38, z. 1, s. 27–47; *idem*, *Elemente des römischen Rechts im altpolnischen Strafrecht*, „Archivum Iuridicum Cracoviense” 1985, vol. 18, s. 75–105; *idem*, *O roli prawa rzymskiego w dawnej Polsce (uwagi ogólne)*, „Acta Universitatis Lodzianensis – Folia Iuridica” 1986, z. 21, s. 45–65; *idem*, *L'ambiente giuridico dell'antica Polonia nel raggio di influenza dell'Università di Bologna*, *Commentationes Historicae*, Kraków 1988, s. 91–101; *idem*, *Nauczanie prawa rzymskiego w Polsce w okresie Oświecenia*, CPH 1988, t. 40, z. 2, s. 213–229; *idem*, *Leges sumptuariae w rewizji toruńskiej prawa chełmińskiego – twór samodzielny czy recypowany?*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Prawo” 1990, z. 30 (218), 1990, s. 57–68; *idem*, *Antyfeministyczny traktat Gabriela Taszyckiego z 1792 roku*, CPH 1993 (wyd. 1994), t. 45, z. 1–2, s. 365–377; *idem*, *Elemente des römischen Rechts in den Kodifikationsprojekten des Kulmer Rechts*, „Ius Commune” 1993, t. 20, s. 25–60; *idem*, *Ustawy przeciw luksusowi w starożytnym Rzymie*, „Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU” 1994, t. 58, s. 25–29; *idem*, *Il ruolo del latino nella penetrazione del diritto romano in Polonia. I problemi delle contemporanee traduzioni di termini giuridici [w:] Atti del Convegno Internazionale „Il latino del diritto”, Perugia 8–10 ottobre 1992*, red. S. Schipani, N. Scivoletto, Roma 1994, s. 353–360; *idem*, *Elementy romanistyczne w prawie karnym Polski przedrozbiorowej*, „Prawo Kanoniczne” 1994, t. 37, z. 3–4, s. 101–116; *idem*, *Rola prawa rzymskiego w kształtowaniu polskiej kultury prawnej [w:] Tradycje antyczne w kulturze europejskiej – perspektywa polska*, Warszawa 1995, s. 47–69; *idem*, *Kodeks Justyniana jako podstawa prawna w postępowaniu sądowym o crimen laesae maiestatis w osiemnastowiecznej Polsce*, „Nowy Filomat” 2000, r. 4, nr 2, s. 143–148; *idem*, *Elementy prawa rzymskiego w miejskim prawie karnym*

diów nad prawem rzymskim w Polsce piastowskiej (1967), *Studia nad prawem rzymskim w Jus Culmense* (1984), *Elementy romanistyczne w rewizjach prawa chełmińskiego: lidzbarskiej, nowomiejskiej i toruńskiej* (1988) oraz *Ze studiów nad prawem rzymskim w Polsce w okresie Oświecenia* (1988). Przedstawił tam odrodzenie prawa rzymskiego wraz z jego wyjątkową zdolnością adaptacji do różnych relacji społecznych i gospodarczych. Szczególne miejsce tego nurtu zainteresowań Profesora stanowiło *Jus Culmense*, czyli prawo chełmińskie, powstałe w pierwszej połowie XIII wieku jako odmiana prawa magdeburskiego, odgrywające istotną rolę w regulacji stosunków prawnych w licznych miastach polskich. Profesor badał prawo chełmińskie w perspektywie 750. rocznicy jego powstania. Dokonał on również wraz z Ireną Kwiatkowską przekładu na język polski łacińskiego tekstu tego prawa, tak zwanej rewizji nowomiejskiej (*Jus Culmense Emendatum*), opublikowanego⁶ w serii wydawnictw źródłowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Cykl dalszych publikacji poświęcił również oddziaływaniu prawa rzymskiego na prawo polskie w innych jeszcze dziedzinach, a mianowicie tak zwanym *leges sumptuariae*, czyli ustawom przeciwko luksusowi, a także praktycznemu stosowaniu prawa rzymskiego w Polsce, w szczególności jego inspirującej roli w dziedzinie prawodawstwa oraz w procesach o zbrodnie obrazy majestatu. Swoją uwagę kierował też ku wybitnym uczynom z Uniwersytetu Jagiellońskiego, jak Bonifacy Garycki, Rafał Taubenschlag, Fryderyk Zoll starszy, Stanisław Wróblewski, Adam Vetulani i inni. Mając na uwadze również szczególną pozycję tego prawa w dziejach Uniwersytetu Krakowskiego, Profesor Sondel jeszcze wielokrotnie do tej problematyki nawiązywał⁷,

w dawnej Polsce [w:] *Profesorowi Janowi Kodrębskiemu in memoriam*, red. A. Pikulska-Robaszekiewicz, Łódź 2000, s. 375–398; *idem*, *Prawo rzymskie w procesie sprawców porwania Stanisława Augusta* [w:] *Crimina et mores. Prawo karne i obyczaje w starożytnym Rzymie*, red. M. Kuryłowicz, Lublin 2001, s. 191–200; *idem*, *Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce*, ZP UKSW 2001, t. 1, s. 47–69; *idem*, *Il diritto romano quale basi dei progetti di codificazione nell'antica Polonia* [w:] *Roman Law as Formative of Modern Legal Systems Studies in Honour of Wiesław Litewski*, red. J. Sondel, J. Reszczyński, P. Ściślicki, Kraków 2003, s. 137–150; *idem*, *Aleksander Mickiewicz i jego poglądy na tle sporu z początków XIX wieku na temat roli prawa rzymskiego w dawnej Polsce*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2004, t. 1, s. 9–25.

⁶ *Rewizja nowomiejska prawa chełmińskiego 1580 (1814) zwana także Jus Culmense lub Jus Culmense Polonicum* (Teksty pomnikowe prawa chełmińskiego w przekładach polskich), tłumaczenie wspólnie z I. Malinowską-Kwiatkowską, Toruń 1993.

⁷ J. Sondel, *Nadanie szlachectwa profesorom Uniwersytetu Krakowskiego przez Zygmunta I*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1991, r. 24, s. 111–129; *idem*, *Prawo rzymskie w dokumentach Akademii Krakowskiej* [w:] *Dawne prawo i myśl prawnicza (Prace historyczno-prawne poświęcone pamięci Wojciecha Marii Bartla)*, red. J. Malec, W. Uruszczak, Kraków 1995, s. 171–181; *idem*, *Bonifacy Garycki – profesor prawa rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego z przełomu XVIII i XIX wieku* [w:] *Myśl polityczna. Księga dedykowana Profesorowi Markowi Waldenbergowi*, Kraków 2000, s. 377–393; *idem*, *Sądownictwo nad scholarami Akademii Krakowskiej* [w:] *Historia integra. Księga Pamiątkowa ofiarowana Prof. Stanisławowi Salomonowiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, kom. red. J. Dygdała et al., Toruń 2001, s. 249–272; *idem*, *Bonifacy Garycki (1742–1822)* [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000, s. 105–111; *idem*, *Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)* [w:] *Złota Księga...*, s. 153–161; *idem*, *Rafał Taubenschlag (1881–1958)* [w:] *Złota Księga...*, s. 297–304; *idem*, *Dzieje Katedry Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w czasach I Rzeczypospolitej* [w:] *Dziedzictwo prawne XX wieku. Księga Pamiątkowa z okazji 150-lecia Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2001, s. 169–216; *idem*, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jagiellońskim od reformy Kolltāja do 1945 roku* [w:] *Studia z historii ustroju i prawa – Księga dedykowana Profesorowi Janowi Walachowiczowi*, podred. H. Olszewski, Poznań 2002, s. 347–381; *idem*, *Kilka uwag na temat początków Uniwersytetu Kra-*

poświęcając jej szereg artykułów, między innymi na temat prawa rzymskiego w dokumentach Akademii Krakowskiej, nadania szlachectwa profesorom tego Uniwersytetu przez Zygmunta Starego, dziejów Katedry Prawa Rzymskiego, sądownictwa nad scholarami. Ukoronowaniem badań nad dziejami Uniwersytetu stały się dwa wspaniałe dzieła – *Zawsze wierny. Uniwersytet Jagielloński a Kościół rzymskokatolicki* (2006)⁸ oraz monumentalny *Słownik historii i tradycji Uniwersytetu Jagiellońskiego* (2012), praca stworzona samodzielnie, bez wieloosobowego zespołu badawczego, efekt dziesięciu lat ciężkiej pracy.

Profesor Janusz Sondel był wybitnym polskim znawcą łaciny, ze szczególnym uwzględnieniem łaciny prawniczej. Wielość doświadczeń w tym zakresie skłoniła go do podjęcia unikatowego projektu leksykograficznego, *Słownika łacińsko-polskiego dla prawników i historyków*⁹, w którym zawarł terminologię prawną od starożytności do czasów nowożytnych, z akcentem na ewolucję znaczeniową poszczególnych wyrazów. W rezultacie powstało dzieło niemające odpowiednika w literaturze światowej. Trzeba podkreślić, że to pomnikowe opracowanie, obejmujące ponad 100 000 haseł, jest efektem pracy jednego człowieka, chociaż takie wydawnictwa na ogół są przygotowywane przez wieloosobowe i multidyscyplinarne zespoły. W uzasadnieniu wspomnianej nagrody („polskiego Nobla”) w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych określono je „jako dzieło pomnażające wiedzę o łacińskich źródłach kultury duchowej Polaków”. Za *Słownik* Profesor Sondel otrzymał również nagrodę Ministra Edukacji Narodowej I stopnia, a także w 2001 roku – Laur Jagielloński. Warto również wspomnieć, iż *Słownik* stał się jedną z najczęściej cytowanych prac w polskiej humanistyce.

Oprócz tych zasadniczych zainteresowań badawczych dorobek Profesora Sondla obejmuje również publikacje poświęcone znaczeniu nauki prawa rzymskiego w świecie współczesnym oraz romanistyce prawniczej¹⁰. Część tych prac powstała w wyniku współpracy z naukowcami z Instytutów Prawa Rzymskiego w Getyndze, Kolonii i Rzymie, gdzie przebywał wielokrotnie jako *visiting Professor*. Dorobek naukowy Profesora obejmuje również liczne recenzje prac polskich i zagranicznych¹¹.

kowskiego (w związku z pracą S. Szczura, Papież Urban V i powstanie Uniwersytetu w Krakowie, *Kraków 1999*), KH 2002, r. 109, z. 1, s. 117–125.

⁸ Dzieło to zostało wyróżnione Nagrodą Miasta Krakowa za rok 2007.

⁹ *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, wyd. II – 2001, wyd. na CD – 2002 Rec.: W. Wołodkiewicz, „Państwo i Prawo” 1998, t. 53, z. 6, s. 103–104; A. Gorzkowski, *Magnus liber magnum bonum*, „Terminus” 2000, r. 2, z. 1–2, s. 171–177.

¹⁰ J. Sondel, *O współczesnych wartościach prawa rzymskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 1976, t. 6, z. 8, s. 85–93; *Polnische Romanistik in den vergangenen fünfunddreissig Jahren*, ZN UJ 1980, z. 1, s. 95–105; *La situazione delle ricerche romanistiche in Polonia*, „Index – Quaderni camerti di studi romanistici” 1983–1984, t. 12, s. 83–86; *Prawo rzymskie jako źródło inspiracji*, CPH 2001, t. 53, z. 2, s. 9–26.

¹¹ J. Sondel (rec.): B. Biondi, *Il diritto romano*, CPH 1960, t. 12, z. 2, s. 317–324; J. Sondel (rec.): *Symbole Raphaeli Taubenschlag dedicatae*, t. III, (wspólnie z W. Litewskim), CPH 1961, t. 13, z. 2, s. 253–270; J. Sondel (rec.): M. Andreev, *Rimsko czastno pravo*, CPH 1963, t. 15, z. 1, s. 299–303; J. Sondel (rec.): K. Geiger, *Das depositum irregulare als Kreditgeschäft*, „The Journal of Juristic Papyrology” 1965, t. 15, s. 436–443; J. Sondel (rec.): *Gesellschaft und Recht im griechisch-römischen Altertum*, red. M. Andreev, Teil I–II, CPH 1972, t. 24, z. 1, s. 239–241; J. Sondel (rec.): U. Robbe, *La hereditas iacet e il significato della hereditas in diritto romano*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1974, t. 42, z. 2, s. 591–594; J. Sondel (rec.): C. Beduschi, *Hereditatis additio. I. L'accettazione dell'eredità nel pensiero della giurisprudenza romana classica*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1977, t. 43, s. 595–599; J. Sondel (rec.): W. Wołodkiewicz, *Rzymskie korzenie współczesnego prawa cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1980, r. 35, z. 4,

Przez wiele lat Profesor prowadził wykłady z prawa w turystyce w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie oraz w Wyższej Szkole Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej, która ponadto uhonorowała go godnością rektora. Tam zajmował się problemami współczesnego prawa. Z jego dorobku naukowego w tym zakresie na szczególne podkreślenie zasługuje obszerne, wielokrotnie wznawiane studium zatytułowane *Odpowiedzialność karna w turystyce*¹².

Przedstawiając w skrócie stanowiska i funkcje pełnione przez Profesora, należy wspomnieć kolejno o tytule profesora nadzwyczajnego w roku 1983, a po zmianie ustrojowej – profesora zwyczajnego. W latach 1981–1987 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji, natomiast w latach 1990–1993 był prorektorem UJ do spraw ogólnych. Od wielu kadencji był członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN, Komisji Prawniczej PAU, Komisji Filologii Klasycznej PAU oraz redakcji „Czasopisma Prawno-Historycznego”, a także Rady Programowej „Zeszytów Prawniczych UKSW”. W latach 1984–1987 kierował Zakładem Prawa Rzymskiego w ramach Instytutu Historyczno-Prawnego zaś w latach 2003–2007 – Katedrą Prawa Rzymskiego. Już na emeryturze w dalszym ciągu wykładał zarówno prawo rzymskie, jak i prawo w turystyce. Jeszcze podczas pracy na UJ, oprócz wykładów kursowych oraz seminarium z prawa rzymskiego, Profesor prowadził wykłady monograficzne na temat roli prawa rzymskiego w kształtowaniu europejskiej kultury prawnej oraz historii ustroju państw starożytnych. Aby odwdziżyć się za Jego zasługi dydaktyczne, a zwłaszcza opiekę nad studentami I roku, dla których przez wiele lat prowadził nieprzewidziane w programie studiów konwersatorium, Towarzystwo Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ w 2005 roku nadało Mu tytuł honorowego członka Towarzystwa. Został również wyróżniony odznaczeniami państwowymi, w szczególności Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Wychował wielu doktorów i doktorów habilitowanych, wielokrotnie pełnił funkcje recenzenta w przewodach profesorskich. Pozwalał uczniom na szeroką swobodę badawczą i nigdy nie tłumił ich inicjatywy. Często powtarzał, że pracowitości nie powinno się stawiać żadnej tamy.

Piękną tradycją Uniwersytetu Jagiellońskiego jest honorowanie wybitnych wychowanków uroczystym odnowieniem doktoratu po 50 latach. 5 marca 2015 roku bohaterem takiego wydarzenia został właśnie Profesor Janusz Sondel. W auli Collegium Maius, podczas specjalnego posiedzenia Senatu UJ naukową drogę Profesora przypomniał wtedy wygłaszający laudację ks. prof. Antoni Dębiński, rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, który swoje wystąpienie rozpoczął od przytoczenia słów pa-

s. 129–131; J. Sondel (rec.): A.J. Meyer-Termer, *Die Haftung der Schiffer im griechischen und römischen Recht*, „Iura” 1978, t. 29, s. 258–261; J. Sondel (rec.): *Vademecum historia starożytnej Grecji i Rzymu*, red. E. Wiprzycka, t. I, wyd. 2, cz. I–II, CPH 1986, t. 38, z. 2, s. 169–175; J. Sondel (rec.): D. Liebs, *Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter*, CPH 1986, t. 38, z. 1, s. 207–210; J. Sondel (rec.): *Gaius „Instytucje”*, tłum. C. Kunderewicz, CPH 1986, t. 38, z. 1, s. 210–215; J. Sondel (rec.): *Słownik encyklopedyczny – Prawo rzymskie*, red. W. Wołodkiewicz, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, r. 51, z. 1, s. 331–334, J. Sondel (rec.): D. Janicka, *Prawo karne w trzech rewizjach prawa chełmińskiego chełmińskiego XVI wieku*, „Ius Commune” 1994, t. 21, s. 434–439.

¹² J. Sondel, *Turystyka a prawo karne*, „Zeszyty Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie” 1977, s. 68–78; *idem* *Prawne aspekty uprawiania turystyki na obszarach chronionych*, „Folia Turistica” 2006, nr 17, s. 7–25, *idem*, *U początków prawa turystycznego. Zarys problematyki (1945–1989)* [w:] *Turystyka a prawo. Aktualne problemy konstrukcyjne*, Sucha Beskidzka 2008, s. 9–28.

pieża Jana Pawła II, wypowiedzianych podczas jego pierwszej pielgrzymki do ojczyzny: „Wielka jest tradycja nauki w Krakowie. Nawet nie trzeba o tym wspominać. Jest wielka, bo bardzo długa, najdłuższa w Polsce. Jest wielka, bo znakomita”. Dodał również, że prezentację osoby profesora Janusza Sondla poczytuje sobie za zaszczyt, gdyż „czyni ją w odniesieniu do wybitnego znawcy prawa rzymskiego, współtwórcy romanistyki polskiej, uczonego niestrudzenie ukazującego ważność i znaczenie prawa rzymskiego jako dyscypliny naukowej, ale także systemu prawnego”¹³.

Dziękując za zaszczytne wyróżnienie, Profesor Janusz Sondel wyraził wdzięczność uczelni, na której studiował i przez ponad 50 lat pracował. Przypomniął: „jak kiedyś obliczyłem, w trakcie całej kariery naukowej przez moje ręce przeszło piętnaście tysięcy studentów, dziesięć tysięcy prawników i pięć tysięcy turystów”¹⁴. Wspomnił też swoją drogę naukową oraz swoich mistrzów. Wyraził również wdzięczność swoim przyjacielom i dawnym współpracownikom z Katedry Prawa Rzymskiego. Na zakończenie swojego wystąpienia Profesor zaznaczył jeszcze, że „gdyby miał przejść tę samą drogę, świadom wszystkich tych trudności, niewątpliwie uczyniłby to samo, bez żadnego wahania”¹⁵.

Po raz ostatni Profesor spotkał się z nami w maju 2017 roku, na uroczystości jubileuszu osiemdziesiątych urodzin w gościnnej Wyższej Szkole Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej. Cieszyliśmy się, widząc wtedy naszego Mistrza w dobrym zdrowiu, wspieranego przez rodzinę, w szczególności małżonkę, Panią Elżbietę Sondel. Teraz go utraciliśmy, lecz pozostajemy wdzięczni za to, czego nas nauczył. Niech Bóg ma Go w swojej opiece.

dr Łukasz Marzec

Katedra Prawa Rzymskiego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
 Chair of Roman Law, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Krakow
 e-mail: lukasz.marzec@uj.edu.pl

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=cintnW-dNJQ> (dostęp: 15.01.2018).

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=wNtFSwIlxek> (dostęp: 15.01.2018).

¹⁵ *Ibidem*.